

Til
Asker og Bærum tingrett
v/tingrettsdommer Annika E. J. Lindstrøm
abtingrett@domstol.no

Oslo 2020-05-08

Deres ref.: 20-005113MED-AHER/1

VEDR SPØRSMÅL OM LUKKEDE DØRER I STRAFFESAK

Påtalemyndigheten mot Philip Manshaus.

Vi viser til forsvarsadvokat Unni Fries merknader til aktors innledningsforedrag torsdag 7. juni. Fries varslet der, slik vi oppfattet det, at forsvarerne vil vurdere å be om lukkede dører under forklaringene til vitne nr 17, 18 og 19, det vil si tiltaltes tante og brødre.

Med det forbehold at vi ikke har sett den nærmere rettslige og faktiske begrunnelse for en eventuell begjæring, vil vi allerede nå, på vegne av pressen, inngi noen merknader til spørsmålet om å lukke dørene.

1. Generelt om lukkede dører i hovedforhandlinger i straffesaker

Prinsippet om offentlighet i rettspleien er nedfelt i domstolsloven § 124. Dette er et grunnleggende rettssikkerhetsprinsipp, jf. blant annet Den europeiske menneskerettskonvensjon artikkel 6 nr. 1 og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 14 nr. 1. Formålet med dette prinsipp er blant annet å sikre offentlig kontroll med og mulighet for kritikk av rettergangen, jfr. Rt-2007-521 avsnitt 12.

I forarbeidene til domstolloven er det uttalt at retten i utgangspunktet ikke skal treffe avgjørelse om lukkede dører etter § 125 dersom den finner at det som kan gjøre lukkede dører ønskelig, effektivt vil kunne oppnås ved referatforbud, jf. Ot.prp. 55 (1997-1998). Til sammenligning er det i Danmark ikke adgang til å lukke dørene når det er tilstrekkelig med referatforbud, jf. retsplejeloven § 29 (5).

At rettsforhandlingene skal gå for åpen rett er videre ansett som så viktig i et demokratisk samfunn at det er fastsatt i Grunnloven. Det må foreligge vektige grunner før det er

anledning til å foreta innskrenkninger i offentlighetsprinsippet, jfr. Grunnlovens § 100 femte ledd:

"Alle har rett til innsyn i dokumenta til staten og kommunane og til å følgje forhandlingane i rettsmøte og folkevalde organ. Det kan i lov setjast grenser for denne retten av omsyn til personvern og av andre tungtvegande grunnar."

I forarbeidene til Grunnlovens § 100, St.meld. nr. 26 (2003 – 2004) side 143, står det følgende:

"Departementet mener at en grunnlovsfesting av offentlighetsprinsippet bør være mer enn en symbolsk markering. Prinsippet bør sette reelle skranker for lovgivernes myndighet, og grunnlovsbestemmelsen bør kunne håndheves av domstolene. Etter departementets syn bør en grunnlovsbestemmelse om offentlighetsprinsippet være til hinder for å gjøre inngrep i det sentrale innholdet i dagens offentlighetslovgivning. Samtidig bør ikke grunnlovsbestemmelsen være til hinder for å opprettholde bestemmelsene i offentlighetsloven i dag. En grunnlovsbestemmelse er ment å virke over tid og under skiftende samfunnsforhold. Det tilsier en viss tilbakeholdenhet med å grunnlovsfeste mer detaljert det som måtte følge av yttergrensene for åpenhet etter dagens lovgivning. Departementet vil likevel understreke at en grunnlovsfesting av offentlighetsprinsippet, sammen med en grunnlovsfesting av infrastrukturkravet, bør stå som en permanent oppfordring om å arbeide for en størst mulig grad av åpenhet i den lovgivningen som til enhver tid gjelder. Departementets synspunkter i det følgende bygger på disse utgangspunktene." (vår understrekning)

Dette viser hvor viktig lovgiver anser offentlighetsprinsippet for å være og at det derfor skal arbeides for mest mulig åpenhet, ikke innskrenkninger i offentlighetsprinsippet.

Tilsvarende er understreket i Ot.prp.nr.55 (1997-1998) der det i punkt 4.1 om offentlighet i rettergangen står følgende:

«Når loven åpner for at retten kan innskrenke offentligheten i gitte tilfeller eller ut fra gitte hensyn, betyr ikke dette at retten nødvendigvis bør gjøre dette. Det er viktig å fastholde utgangspunktet om en offentlig rettergang og bare beslutte innskrenkninger i konkrete tilfeller der dette er nødvendig. Ved konkrete vurderinger av om dørene bør lukkes, offentlig referat forbys etc, må retten alltid ta i betraktning de prinsipielle hensyn som taler for offentlighet og som lovens hovedregler bygger på.» (vår understrekning)

En beslutning om lukking av retten må videre oppfylle vilkårene i den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 10 nr. 2 for å være lovlig. EMK artikkel 10 er gjort til norsk rett med forrang, jfr. menneskerettslovens § 3 jfr. § 2. Det følger av praksis fra den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) og Høyesterett at EMK artikkel 10 får anvendelse i nærværende sak.

Medias viktigste rolle i et demokratisk samfunn er å bringe frem informasjon av allmenn interesse og å være en "offentlig vaktbikkje" i forhold til maktfaktorer i samfunnet. Denne

særskilte samfunnsrollen er fremhevet i en rekke dommer fra EMD og Høyesterett, og er begrunnelsen for at media er gitt et særskilt vern etter EMK artikkel 10 om ytrings- og informasjonsfrihet. EMK artikkel 10 får anvendelse dersom media ber om innsyn i en sak av allmenn interesse. Dette følger av praksis fra EMD – sist ved storkammeravgjørelsen Magyar Helsinki Bizottsag mot Ungarn av 8. november 2016 (18030/11), se avsnitt 157 flg. - og av praksis fra Høyesterett, jfr. Rt-2013-374 og Rt-2015-1467.

Lukking av retten vil således være ulovlig dersom ikke vilkårene i artikkel 10 annet ledd er oppfylt. Artikkel 10 annet ledd oppstiller tre vilkår: Inngrepet må være foreskrevet ved lov, det må være begrunnet i et av de uttømmende opplistede formålene i annet ledd og inngrepet må være nødvendig i et demokratisk samfunn. Slik vi ser det, er nødvendighetskravet neppe oppfylt i nærværende sak – i alle fall ikke så lenge disse hensynene kan ivaretas gjennom begrensninger i referatadgangen – som vi kommer tilbake til under punkt 5.

Endelig vises det til Dommerforeningens dommerhåndbok «Dommerne og mediene» (2012), side 64, der foreningens medieutvalg uttaler at «dommerne bør ha som et utgangspunkt at man alltid vurderer hvorvidt det bør praktiseres meroffentlighet der det er adgang til det». Samme sted vises det også til forslaget fra en arbeidsgruppe under Domstoladministrasjonen som i 2010 foreslo å lovfeste plikten til å vurdere meroffentlighet i domstoloven ny § 124a, og som er tatt med i utkast til ny domstollov.

2. Særlige forhold ved den herværende sak

Den foreliggende sak er for alle praktiske formål lukket i utgangspunktet. Med hjemmel i en midlertidig forskrift er det ikke adgang for presse og publikum i selve rettssalen. En lukket digital live-overføring er tilgjengelig for akkrediterte journalister, pårørende og et utvalg forskere. Rettsmøtet er organisert som fjernmøte, med hjemmel i [midlertidig forskrift om forenklinger og tiltak innenfor justissektoren for å avhjelpe konsekvenser av utbrudd av Covid-19](#)

I [den permanente forskriften om fjernmøter og fjernavhør](#) heter det at «De alminnelige reglene om rettsmøter gjelder tilsvarende». Denne regelen er ikke videreført i den midlertidige forskriften, hvilket utfordrer de alminnelige prinsippene for avvikling av rettsmøter i Norge, inkludert den grunnlovsfeste retten til å følge forhandlingene i rettsmøter, jfr Grunnlovens § 100, femte ledd.

Med henvisning til hvem som nå har tilgang til vår sak, kan vi praktisk sett si at den allerede er lukket, etter prinsippene i domstollovens § 127, hvor det heter at

«Naar et retsmøte holdes for lukkede dører, kan retten allikevel gi adgang for andre end dem, som har med saken at gjøre, hvis særlige grunde taler for det.»

Det er typisk at det, som i vår sak, vil være pressens representanter, pårørende og forskere som blir gitt adgang til å overvære saker hvor dørene er lukket for allmennheten.

Dersom retten i tillegg til skulle «lukke dørene», ved å stenge av live-overføringen for de som i dag følger saken via denne kanalen, så vil retten i realiteten lukke dørene etter

domstollovens § 125. Vi antar at det i så fall er alternativet i første ledd, bokstav b om hensynet til privatlivets fred som er aktuelt.

3. Begrunnelse for lukkede dører

Retten kan altså bestemme begrensninger dersom det foreligger tungtveiende hensyn for dette. Vi minner imidlertid om at det listen for å lukke dørene ligger høyt.

Vi viser til Bøhn, Domstolloven, Kommentirutgave (2. utgave, 2013), hvor det om hjemmelen i § 125, første ledd bokstav b blant annet heter, på side 546-547:

«Enhver straffesak innebærer et større eller mindre inngrep i 'privatlivets fred', og offentlig omtale av saken er som regel noe særlig tiltalte og hans nærmeste ønsker minst mulig av. Dette berettiger ikke til stengte dører. Det må antas at det bare kommer på tale med stengte dører dersom forhandlingene gjelder særskilt intime og private anliggender for en fornærmet eller vitne, eller hvis slike forhold hos tiltalte bare i mindre grad direkte gjelder selve tiltalen.»

I vår sak kommer dessuten det særlige, og viktige forhold, at de angjeldende vitnene slipper å avgi forklaring med utenforstående til stede i salen. I den utstrekning det å skulle forklare seg for et større publikum blir ansett som en belastning i seg selv, og dette skulle være et argument for å lukke dørene, så vil det hensynet allerede være ivaretatt, gjennom den praktiske gjennomføringen av saken.

4. Lukkede dører kontra referatforbud

Vi mener retten bør vise til domstollovens § 127, jfr § 129 og de opsjoner man der har for å tilpasse en ordning som ivaretar både behovet for å beskytte aktørene og samtidig ivareta allmennhetens informasjonsbehov, for eksempel ved at dørene lukkes, men med presse tilstede, underlagt presise referatbegrensninger.

Sammenlignbar med vår sak er Borgarting lagmannsretts kjennelse i sak 17-155481SAK-BORG/04, hvor det blant annet heter:

«Lukkede dører med adgang for pressen er en ikke uvanlig løsning der behovet for offentlighet kolliderer med hensyn som taler for lukkede dører.» [...] «Ved spørsmålet om dørene skal lukkes etter domstolloven § 125 må det vurderes om ulempene ved dette kan avhjelpes etter domstolloven § 127, eventuelt i kombinasjon med § 129. Ved vurderingen av om pressen skal gis adgang etter domstolloven § 127, må også EMK artikkel 10 nr. 2 og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter vurderes.» [...] «Hensynet til tiltaltes vern av privatliv og beskyttelse mot identifikasjon synes for øvrig å kunne ivaretas ved delvis referatforbud, eventuelt henstilling til referat i samsvar med de presseetiske regler.»

Etter vårt syn skjer det alt for ofte at norske domstoler velger det mest dramatiske og omfattende alternativet, altså lukkede dører etter § 125, når man kunne valgt langt mer fleksible og offentlighetsvennlige alternativer som er gjort mulige i domstollovens kapittel 7, for eksempel referatforbud etter § 129. Samtidig vet vi at det jevnlig finner sted rettsmøter i

norske domstoler hvor journalister er tilstede og overværer bevisførsel av svært intim og belastende karakter for de involverte. Det gjelder blant annet saker om seksuelle overgrep, vold i nære relasjoner osv. Ofte skjer dette ved at retten lukker dørene for publikum, men lar mediernes representanter være tilstede, med klare begrensninger når det gjelder referatadgang. Noen ganger ilegges det ikke formelle restriksjoner, men retten kommer med en generell oppfordring og med henvisning til mediernes eget etiske regelverk. Vi mener en slik løsning bør være aktuell også i dette tilfellet. Vi kjenner knapt til tilfeller hvor mediene ikke har fulgt rettens instruksjoner.

Vi viser også til Dommerforeningens mediehåndbok («Dommerne og mediene», 3. utgave), hvor det på side 33 heter:

«Med unntak for de sakene hvor det i loven er uttrykkelig bestemt at rettsmøtet skal gå for lukkede dører, vil det etter utvalgets mening sjelden være behov for å utelukke pressen. Utvalget mener at de hensyn som tilsier lukkede dører, som oftest vil ivaretas ved at det nedlegges et begrenset referatforbud».

Med vennlig hilsen

Norsk Redaktørforening

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Arne Jensen', written in a cursive style.

Arne Jensen
generalsekretær